

**PERCEPCIJA POLJOPRIVREDNIH PROIZVOĐAČA O
SUSTAVU KNJIGOVODSTVA****AGRICULTURAL PRODUCERS PERCEPTIONS OF THE FARM
ACCOUNTING DATA SYSTEM (FADS)****Ana Crnčan, Ljubica Ranogajec****SAŽETAK**

Postupak prilagođavanja Republike Hrvatske standardima Europske unije podrazumijeva mnogobrojne promjene u poljoprivrednoj proizvodnji. Jedna od njih je uvođenje i provedba Sustava poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka na komercijalnim poljoprivrednim gospodarstvima. Cilj ovog sustava je praćenje i vrednovanje proizvodnih, ekonomskih te financijskih rezultata proizvodnje i poslovanja. U svrhu istraživanja provedeno je osobno ispitivanje usmjereno na utvrđivanje informiranosti poljoprivrednih proizvođača o uvođenju i provedbi navedenog sustava. U istraživanju su sudjelovali nositelji obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava Vukovarsko-srijemske i Osječko-baranjske županije. Dobiveni rezultati upućuju da 85% ispitanika nema nikakvih spoznaja o uvođenju Sustava poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka, dok je 15% proizvođača informirano o uvođenju navedenog Sustava. Oko 72% ispitanika vodi računovodstvo iz obveze, ne prepoznavajući koristi računovodstvenih informacija u organiziranju i planiranju proizvodnje, a samo se 28% proizvođača izjasnilo da prepoznaje koristi računovodstvene evidencije. Osim nedostatka aktualnih informacija vezanih uz proizvodnju, poljoprivredni proizvođači ne vode redovito niti temeljne evidencije poslovanja. Neophodna je stalna edukacija poljoprivrednih proizvođača i suradnja s odgovarajućim institucijama kako bi im se približila aktualna događanja i mogućnosti poboljšanja rezultata proizvodnje. Gospodarski subjekti koji raspolazu redovito evidentiranim i točnim podacima s vlastitog gospodarstva kroz povratna izvješća mogu kontrolirati i unaprijediti rezultate poslovanja te donijeti važne poslovne odluke.

Ključne riječi: poljoprivredni proizvođači, Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka, rezultati poslovanja

ABSTRACT

Prior to the accession of Croatia to the European Union, there are many changes required in the agricultural sector, such as implementation of the Farm accounting data system by all agricultural producers dealing with commercial agriculture. The aim is to monitor and evaluate production parameters, as well as economic and financial results of production and overall agricultural business. Within this study, the survey was carried out by a direct method to assess the level of awareness of agricultural producers of implementation of the mentioned system. The survey focused on family farms operating in the areas of Vukovar-Srijem and Osijek-Baranja counties. The survey results indicate that 85% of producers had no information on the introduction of FADS. Only 28% of producers stated that they recognized benefits of accounting data records, and remaining 72% of examinees practiced accounting only because it was legally binding, but they did not recognize benefits of accounting data for planning and organisation of their production. Besides lacking the accurate information for production planning, agricultural producers often do not keep records of basic business operations. There is a need to continuously train agricultural producers and to establish cooperation with relevant institutions in order to introduce them to current trends and possibilities for improvements of production results. Agricultural producers that regularly record accurate data on their own activities are able to control and improve their business results by means of feedback reporting, and are also more successful in reaching right business decisions.

Key words: agricultural producers, Farm accountancy data system, business results

UVOD

Cilj uvođenja i provedbe Sustava poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (Farm Accountancy Data Network, FADN) na komercijalnim poljoprivrednim gospodarstvima je praćenje i vrednovanje proizvodnih, ekonomskih i financijskih rezultata. Kako bi se utvrdio utjecaj Zajedničke poljoprivredne politike na poljoprivredu u državama članicama Europske unije, ukazala se potreba za informacijama o stanju poljoprivrednog sektora. Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka utemeljen je 1965. godine kako bi poljoprivredni proizvođači mogli utvrditi i analizirati financijski rezultat

proizvodnje i poslovanja. U početku je ovaj sustav bio zamišljen kao komplementaran izvor statističkih podataka za kreatore politike, a ne kao sredstvo koji će koristiti poljoprivrednim proizvođačima i komplementarnim institucijama (Csajbok, 2005). FADN uzorak obuhvaća 80.000 poljoprivrednih gospodarstava Europske unije, što u 27 država članica čini ukupno 90% korištenih poljoprivrednih površina i 90% uvjetnih grla stoke, te toliko ukupne vrijednosti poljoprivredne proizvodnje. Statističke podatke dobivene na temelju informacija iz ovog sustava, Europska komisija objavljuje i oni služe za kreiranje Zajedničke poljoprivredne politike Europske unije. Zakon o poljoprivredi (NN 66/01 i 83/02, čl. 41.) navodi uspostavu Sustava u Republici Hrvatskoj za potrebe praćenja promjena dohotka i ocjene učinkovitosti poljoprivrednog gospodarstva, te analizu mjera poljoprivredne politike. Opseg i način provedbe sustava propisan je Pravilnikom o uspostavi i provedbi sustava poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (NN 46/08).

Uspostavu Sustava poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka provode Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja, Hrvatska poljoprivredna komora i Agronomski fakultet u Zagrebu u suradnji s poljoprivrednim gospodarstvima čije je sudjelovanje dobrovoljno. Odabir poljoprivrednih gospodarstava temelji se na ekonomskoj veličini gospodarstva, vrsti proizvodnje i zemljopisnoj pripadnosti. Temeljem postavljenih uvjeta za ulazak u Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka, unaprijed se, u dogovoru s nositeljima poljoprivrednih gospodarstava odabire uzorak. U sklopu provođenja projekta, istraživanje se provodi od travnja do rujna tekuće godine, a prikupljeni podaci odnose se na obračunsko razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca protekle godine (Priručnik za provedbu FADN ispitivanja, 2009). Nositelji poljoprivrednih gospodarstava obvezuju se na davanje točnih informacija vezanih za opće, proizvodne i ekonomske rezultate proizvodnje i poslovanja koji se prate tijekom jedne kalendarske godine.

Cilj ovoga rada bio je istražiti koliko su poljoprivredni proizvođači upoznati sa Sustavom poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka, kako ga percipiraju, istražiti način vođenja računovodstva na gospodarstvima, te korištenje povratnih informacija u postupku planiranja i odlučivanja za daljnje poslovanje.

KORIŠTENE METODE

Za prikupljanje podataka korišten je upitnik. Pitanja su bila u kombinaciji otvorenog i zatvorenog tipa. Anketni upitnik sadržavao je pitanja o obilježjima gospodarstava, poznavanju proizvođača s Sustavom poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka, izvorima informiranja i dobrovoljnim sudjelovanjem u provedbi Sustava, te evidenciji financijskih rezultata poslovanja. Obzirom na površinu korištenog zemljišta, gospodarstva su podijeljena u četiri skupine, te je ispitana povezanost proizvođača i njihove informiranosti o Sustavu poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka. Osnovni skup obuhvatio je 355 obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava Vukovarsko-srijemske županije i Osječko-baranjske županije. U obradi podataka korištene su metode deskriptivne statistike, analiza korelacije, analiza frekvencije, te SWOT matrica. S obzirom da Projekt Uspostava Sustava poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka provode nadležne institucije, prigodom sastavljanja upitnika pristupilo se s velikom dozom opreznosti kako se ne bi ulazilo u neovlašteno područje.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA

Dobiveni rezultati pokazuju da veliki broj proizvođača, njih 72% provodi računovodstvo jer je regulirano Zakonom i temelji se na uslužnom vođenju, a neprepoznaju koristi računovodstvenih informacija u organiziranju i planiranju proizvodnje. Ovakvim poslovanjem proizvođači nemaju mogućnost usporedbe prošlih rezultata sa sadašnjim i planiranim, te ne znaju gdje gube novac ili ostvaruju dobit. Svaki upravitelj ima odgovornost zaštititi poslovanje svojeg gospodarstva, te bi trebao biti zainteresiran za računovodstvene informacije i čitati financijske izvještaje, što je kod poljoprivrednih proizvođača suprotno navedenom. Samo 28% proizvođača izjasnilo se kako prepoznaje koristi računovodstvene evidencije. Veliki broj poljoprivrednih proizvođača, njih 85% nije upoznat s provedbom Sustava poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka, dok je samo 15% od ukupno 355 ispitanih proizvođača odgovorilo da posjeduje informacije o navedenom Sustavu. Nedostatna informiranost poljoprivrednih proizvođača o Sustavu poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka, ali i o promjenama i mogućnostima u poljoprivredi koje će se dogoditi pristupanjem Republike Hrvatske u Europsku uniju, posljedica su više činitelja kao što je osobna nezainteresiranost i nedostatna suradnja komplementarnih institucija s gospodarstvima. Ali i nedostatak savjetnika koji bi približili aktualne

informacije poljoprivrednim proizvođačima (Crnčan, Ranogajec, 2013). Kako bi se aktualna događanja i promjene u poljoprivredi približili neophodno je upoznavanje proizvođača s različitim oblicima institucionalne potpore, te mogućnost osposobljavanja s ciljem poboljšanja rezultata proizvodnje uz stalno praćenje suvremenih tehnologija i inovacija u području poljoprivredne proizvodnje. Navedeno je moguće realizirati dobro osmišljenom strategijom razvoja poljoprivredne proizvodnje koja podrazumijeva osnivanje različitih vrsta institucija potpore. Izravan i redovit kontakt proizvođača s kompetentnim

Tablica 1. Kategorije poljoprivrednih gospodarstava s obzirom na obradive površine i informiranost o Sustavu poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka.

Table 1. Categories of agricultural farms with respect to arable land and information on the Farm accounting data system (FADS).

Informiranost proizvođača o Sustavu poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka Producers awareness of the Farm accounting data system FADS	Kategorije gospodarstava obzirom na ukupno obradive površine zemljišta (ha) Categories of agricultural farms with respect to total arable land (ha)				
	<3	3-20	20-100	>100	Σ
Broj proizvođača upoznatih sa Sustavom poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka Number of producers aware of FADS	7	19	23	6	55
Broj proizvođača koji ne raspolažu nikakvim spoznajama o Sustavu Number of producers not aware of FADS	48	91	125	36	300
Frekvencija Frequency	55	110	148	42	355
Postotak (%) Average (%)	15,5	31,0	41,7	11,8	100

savjetnicima kroz organizirana savjetovanja, seminare, konzultacije, prezentacije i posjete poljoprivrednim gospodarstvima, omogućio bi poljoprivrednim proizvođačima relevantan izvor aktualnih informacija važnih za razvoj proizvodnje. Pretpostavka je da proizvođači koji obrađuju veći broj hektara u

većoj mjeri raspolažu informacijama o promjenama i obvezama vezanim uz proizvodnju. Ispitana je međuovisnost proizvođača i njihove informiranosti o Sustavu poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka s veličinom zemljišnog posjeda. Na tablici 1. naveden je ukupan broj ispitanih proizvođača izražen u postocima i frekvencija s obzirom na veličinu obradivih površina.

Hi-kvadrat testom provjereno je postojanje sistematskog uzroka zbog kojeg bi proizvođači koji obrađuju veći broj hektara bili informiraniji od proizvođača koji raspolažu manjom površinom zemljišta. Hi-kvadrat test nije se pokazao značajnim, što bi značilo da informiranost poljoprivrednih proizvođača nije ovisila o veličini obradivih površina. Proizvođače se podijelilo s obzirom na tip proizvodnje te je ispitana međuovisnost njihove informiranosti sa strukturom djelatnosti na gospodarstvu. Dobiveni podaci upućuju na jednaku situaciju, te da informiranost proizvođača ne ovisi o strukturi proizvodnje na gospodarstvu.

Od ukupno 55 proizvođača koji su dali odgovor da su upoznati sa Sustavom poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka, njih 67% svoje spoznaje drži nezadovoljavajućim i navode kako nisu imali potrebe za dodatnom edukacijom o navedenom, dok je 33% proizvođača potražilo dodatne informacije o sustavu. Činjenica je kako se u poljoprivrednoj proizvodnji u znatnoj mjeri koriste biološka i tehničko-tehnološka znanja, dok su manje poznata organizacijsko-ekonomska načela i mogućnosti poboljšanja rezultata proizvodnje i poslovanja primjenom računovodstvenih sustava i metoda upravljanja gospodarstvom (Ranogajec, Crnčan, 2009). Vođenje evidencije troškova i prihoda kao i njihov obračun po linijama proizvodnje i proizvoda u poljoprivrednoj proizvodnji, zahtijeva dobro poznavanje računovodstva kako bi se evidentirao utrošeni rad i materijal u proizvodnom procesu (Ranogajec, 2009).

Osim evidencija, problem je i točnost podataka kojim raspolažu poljoprivredna gospodarstva. Kako se provedba Sustava poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka temelji na pokazateljima poslovanja, potrebni su detaljni i točni podaci vezani uz građevine na gospodarstvu, opremu, strojeve, broj i kategoriju stoke, prodaju poljoprivrednih proizvoda, fiksne i varijabilne troškove, prihode, rashode, državne potpore, te dopunske djelatnosti na gospodarstvu. Upravitelji poljoprivrednih gospodarstava nemaju potpuni uvid u vlastitu djelatnost i ne znaju u potpunosti čime raspolažu na gospodarstvu. Prije nego Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka bude obavezno provoditi, proizvođači mogu voditi interne evidencije proizvodnje, bilo da se

radi o biljnoj ili stočarskoj proizvodnji. Tako bi proizvođači koji uzgajaju ratarske kulture vodili dnevnik proizvodnje koji bi sadržavao detaljne podatke o učinjenim aktivnostima. Ovakav način evidentiranja provodio bi se tijekom cijele proizvodne godine, a predstavljao bi detaljnu sliku utrošenog i dobivenog proizvodnjom, te vrijednost proizvedenog. Na isti način moguće je voditi i interne evidencije stočarske proizvodnje. Točnost podataka s gospodarstava uključenih u Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka od velike je važnosti. Na temelju njih izrađuje se izvješće o poslovanju gospodarstva, a služi i za izradu zbirnog izvješća svih gospodarstava sudionika provedbe sustava i donošenje mjera agrarne politike. Redovite evidencije praćene nekoliko godina stvorit će detaljnu sliku poslovanja i ukazati na mogućnosti poboljšanja i razvoja poljoprivrednog gospodarstva.

Na postavljeno pitanje proizvođačima o dragovoljnom sudjelovanju u provođenju sustava knjigovodstva koje bi zahtijevalo detaljne i točne podatke o poslovanju gospodarstva, a kojim bi dobili povratne i korisne informacije o vlastom poslovanju, pozitivno se izjasnilo 81% proizvođača, dok je 19% proizvođača negativno odgovorilo na postavljeno pitanje. Usporedbom odgovora na pitanje jesu li proizvođači upoznati sa Sustavom poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka gdje se samo 15% proizvođača izjasnilo da su upoznati sa Sustavom, i pitanja o dobrovoljnom sudjelovanju kojim bi zauzvrat dobili korisne informacije o vlastitom poslovanju gdje je većina proizvođača pozitivno odgovorila može se zaključiti sljedeće: kada bi nositelji gospodarstava bili upoznati i prepoznali prednosti Sustava, broj gospodarstava uključenih u Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka bio bi veći, što bi utjecalo i na reprezentativnost ukupnog uzorka.

Sudjelovanje u sustavu i evidentiranje podataka ne mora nužno značiti poboljšanje učinkovitosti i uspješno poslovanje gospodarstva. Nedostatni i iskrivljeni podaci gospodarstva ili mogućnost otkrivanja i vezivanja podataka uz pojedina gospodarstva predstavljaju moguću prijetnju sustavu i upitnu relevantnost podataka zbirnih izvješća. Pomoću SWOT analize prikazano je što su proizvođači u mogućnosti učiniti za poslovanje gospodarstva provodeći Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka.

Tablica 2. SWOT analiza provedbe Sustava poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka

Table 2. SWOT analysis of the Farm accounting data system (FADS) implementation

SNAGE / STRENGTHS	SLABOSTI / WEAKNESSES
<ul style="list-style-type: none"> - Izravan kontakt sa savjetnicima za agroekonomiku HPK - Poznavanje vlastitog gospodarstva i raspolaganje detaljnim i točnim podacima poslovanja 	<ul style="list-style-type: none"> - Neupućenost o provedbi Sustava - Zatvorenost i neprihvatanje proizvođača - Nepoznavanje i iskrivljeni podatci gospodarstva
MOGUĆNOSTI / OPPORTUNITIES	PRIJETNJE / THREATS
<ul style="list-style-type: none"> - Kontrola poslovanja - Prepoznavanje i uklanjanje pogrešaka i propusta u poslovanju - Usporedba s gospodarstvima iste skupine u regiji i Republici Hrvatskoj - Poboljšanje učinkovitosti i konkurentnosti proizvodnje 	<ul style="list-style-type: none"> - Usporedba s gospodarstvima manjih standarda - Nепрепозпаванје погрешака пословања - Прихваћанје лоших показатеља пословања - Непостојанје мотивације за водећим у припадajućој групи - Откривање тајности података појединог gospodarstava

Gospodarski subjekti koji raspolazu redovito evidentiranim i točnim podacima s vlastitog gospodarstva imaju mogućnost kontrole rezultata proizvodnje i poslovanja te uklanjanja neučinkovitih mjesta u cjelokupnom proizvodnom procesu. Nakon provedenog istraživanja i na temelju izvješća, nositelji poljoprivrednih gospodarstava imaju mogućnost usporedbe s drugim gospodarstvima iste skupine u regiji i Republici Hrvatskoj. Kako bi poboljšali učinkovitost poslovanja i postigli konkurentnost proizvodnje potrebno je stalno unapređenje rezultata poslovanja i težnja vodećem mjestu u skupini kojoj gospodarstvo pripada.

ZAKLJUČAK

Veliki broj poljoprivrednih proizvođača, njih 72% provodi računovodstvo jer je regulirano Zakonom i temelji se na uslužnom vođenju. Samo 15% proizvođača posjeduje spoznaje o Sustavu poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka, ali ih ipak drže nedostatnim. Od ukupno 55 proizvođača upoznatih s

Sustavom, njih 67% smatra svoje spoznaje nezadovoljavajućim, a samo 33% proizvođača potražilo je dodatne informacije o istome. Dragovoljno sudjelovanje u provođenju Sustava poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka prihvatilo bi 81% proizvođača. Rezultati hi-kvadrat testa nisu se pokazali značajnima, što bi značilo da informiranost poljoprivrednih proizvođača ne ovisi o veličini posjeda niti o strukturi proizvodnje na gospodarstvu. Neovisno o tome obavljaju li stočarsku ili ratarsku proizvodnju, dolazi se do spoznaje kako su poljoprivredni proizvođači neinformirani o promjenama i obvezama koje će morati ispuniti ulaskom u Europsku uniju. Neophodna je kontinuirana edukacija poljoprivrednih proizvođača te suradnja s odgovarajućim institucijama, ali i proizvođačima međusobno. Na takav način bi se približila aktualna događanja u poljoprivredi i mogućnosti poboljšanja rezultata proizvodnje i poslovanja. Osim nedostatka aktualnih informacija, poljoprivredni proizvođači ne vode niti redovite i temeljne evidencije poslovanja. Gospodarski subjekti koji raspolažu redovito evidentiranim i točnim podacima o vlastitoj proizvodnji kroz povratna izvješća Sustava imaju mogućnost kontrole, unapređenja rezultata poslovanja i temelj za donošenje poslovnih odluka.

LITERATURA

1. Crnčan A., Ranogajec Lj. (2013.): Osviještenost poljoprivrednih proizvođača o sustavu poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka, Zbornik radova 48. Hrvatskog i 8. međunarodnog simpozija agronoma, Poljoprivredni fakultet u Osijeku, str.143-146.
2. Csajbok, I. (2005.): Specific evaluation methods in FADN, Centre of Agricultural Sciences, University of Debrecen, str. 646-652.
3. Pravilnik o uspostavi i provedbi sustava poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka, NN 66/01 i 83/02.
4. Priručnik za provedbu „FADN ispitivanja za 2008.“ (2009.): Hrvatski zavod za poljoprivrednu savjetodavnu službu, Zagreb.
5. Ranogajec Lj. (2009.): Računovodstvo u poljoprivredi, Interna skripta, Poljoprivredni fakultet u Osijeku, str.81.
6. Ranogajec, Lj., Crnčan A. (2009.): Računovodstvo u funkciji povećanja konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava, Zbornik radova znanstvenog skupa „Globalizacija i regionalni identitet“, Ekonomski fakultet i Poljoprivredni fakultet u Osijeku, str. 205-213.

7. Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka – poljoprivredno knjigovodstvo (FADN-Farm Accountancy Data Network), (2009.): Priručnik za tumačenje izvješća za poljoprivredna gospodarstva, Zagreb, str.1-13.
8. Zakon o poljoprivredi NN 66/01, 83/02.

Adresa autora - Authors' addresses:

Ana Crnčan, dipl.ing.

e-mail: acrcan@pfos.hr

Prof.dr.sc. Ljubica Ranogajec

e-mail: lranogaj@pfos.hr

Primljeno – Received:

24.12.2012.

Poljoprivredni fakultet u Osijeku

Kralja Petra Svačića 1d, 31 000 Osijek